

2. Defalco Joseph. The hero in Hemingway's short stories. – Pittsburgh: Univ. of Pittsburgh press, 1963. – 62 p.
3. Four great short stories / Selected and annotated by Karl Heinz Stader. – Frankfurt am Main, Berlin, Bonn: Verlag Moritz Diesterweg, 1958. – 60 p.
4. Hemingway E. Men without women. – N.Y.: Scribner, 1927. – 232 p.
5. Hemingway E. For whom the bell tolls. – N.Y.: Scribner, 1940. – 471 p.
6. Hemingway E. The old man and the sea. – N.Y.: Scribner's sons, 1952. – 140 p.

УДК 371.2:82.09(477)

ГОРЯЧОК І.В.
(Хмельницький)

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТВОРІВ

У статті йдеться про розвиток критичного мислення учнів старших класів під час опрацювання публіцистичних творів, проблеми і перспективи його впровадження у процес вивчення української літератури; представлено також найефективніші прийоми навчання публіцистичних творів у старших класах, спрямовані на розвиток критичного мислення.

В умовах становлення в Україні громадянського суспільства, правової держави, демократичної політичної системи освіта має стати найважливішим чинником гуманізації суспільно-економічних відносин, формування нових життєвих орієнтирів особистості. Передумовою утвердження розвинутого громадянського суспільства є підготовка освічених, моральних, мобільних, конструктивних і практичних людей, здатних до співпраці, міжкультурної взаємодії, які мають глибоке почуття відповідальності за долю країни, її соціально-економічне процвітання. “Освіта України – це освіта для людини, – визначено у Концепції 12-річної середньої загальноосвітньої школи. – Її стрижень – розвиваюча, культуротворча домінанта виховання відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, вмє використовувати набуті знання і вміння для творчого розв’язання проблем, критично мислити” [4, с. 5]. Розв’язання цього завдання передбачає психолого-педагогічне обґрунтування змісту і методів навчання, спрямованого насамперед на розвиток особистості учня та стимулюватиме розвиток критичного мислення. А допоможуть формувати вільне критичне мислення в учнів стратегії (прийоми), розроблені та апробовані американськими вченими та педагогами.

Сьогодні на часі звернення багатьох вчених-методистів та вчителів-практиків до інноваційних технологій. Так, Н. Вукіна, А. Фасоля, А. Панченков, О. Пометун, Т. Ремех, Л. Соболь, О. Іванова та інші вказують на використання інтерактивних методів і прийомів навчання, які заохочують учнів до активного пізнання, що допомагає осмисленому і більш глибокому засвоєнню матеріалу. Про доцільність розвитку критичного мислення наголошує Н. Вукіна, яка зазначає, що “воно є частиною підготовки громадян, необізнаних у політичних маніпуляціях влади, до життя в лояльному демократичному суспільстві” [2, с. 9].

Мета статті: продемонструвати використання інноваційних прийомів, спрямованих на розвиток критичного мислення, під час вивчення публіцистичних творів у старших класах загальноосвітньої школи.

В 11-му класі під час опрацювання учнями статті У. Самчука “Нарід чи чернь” вчитель може використати прийом “Мікрофон”. Звучить запитання, яке допоможе старшокласникам зрозуміти і краще проаналізувати цей публіцистичний твір: “Який зміст ви вкладаєте у поняття “нарід” і поняття “чернь”? Учні, передаючи один одному уявний мікрофон, дають лаконічні відповіді, наприклад: “Це цілі покоління людей зі своїми звичаями, історією, мовою”, “Це діди і прадіди, сини і батьки України”, “Це організована маса людей, які проживають на певній території”, “Це українська нація”, “Це спільнота людей, які живуть за встановленими законами”; “Це юрба”, “Це безликі постаті”, “Це хохли, а не українці”, “Це люди без гідності і національної свідомості”, “Це синонім до слова малороси”. Вислухавши ці думки, вчитель підсумовує висловлювання старшокласників.

Здатність підсумовувати інформацію, схоплювати складні ідеї, відчуття та уявлення й формувати їх декількома словами є дуже важливою навичкою для старшокласників. Це вимагає ретельного обмірковування на основі глибокого розуміння проблем, які піднімаються у публіцистичних творах. **Сенкан** – це “вірш”, який синтезує інформацію й факти у стисле висловлювання, яке описує чи віддзеркалює тему. Це п’ятирядковий вірш, що будується за такими правилами: перший рядок – іменник, другий – два прикметники, третій – три дієслова, четвертий – речення з чотирьох

слів, які пояснюють суть першого рядка, п'ятий – слово-синонім до першого. Сенкан використовують здебільшого на стадії рефлексії з метою перевірки глибини усвідомлення учнями певних понять. Прийом є чудовим інструментом для синтезу складної інформації, для оцінки міри розуміння учнем матеріалу та творчого формулювання думок. Прикладом сенкану під час аналізу статті У. Самчука “Нарід чи чернь” можуть бути такі рядки:

Народ
Український багатостраждальний
Живе, співіснує, розвивається
Ніхто не подолає його міць
Нація

Доречним на уроці вивчення памфлету І. Багряного “Чому я не хочу повертатись до СРСР?” є використання прийому “Щоденник подвійних нотаток”. Для того, щоб оформити щоденник подвійних нотаток, треба провести вертикальну лінію посередині чистого аркуша паперу. Зліва слід записати епізод або якийсь образ із тексту, який уразив найбільше, можливо, нагадав щось із власного досвіду, здивував. Праворуч від лінії треба прокоментувати цей абзац: що саме в цій цитаті примусило її записати? На які думки вона наштовхнула? Які запитання вона викликала? Слід зазначити хоча би три-чотири записи у своєму щоденнику подвійних нотаток. Такий вигляд може мати “Щоденник подвійних нотаток” до фрагменту твору І. Багряного “Чому я не хочу повертатись до СРСР?”, який вивчається на уроці:

1. Український народ був доведений до людоджерства.	Стадія поїдання таких самих істот як самі.
2. Матері з'їдали своїх дітей.	Жах, трагізм людської природи.
3. До такого вони були доведені більшовизмом.	Що роблять з низами верхи?

Ця методика навчає учнів ставити запитання й відповідати на них; глибоко розуміти та аналізувати текст, пропускаючи кожну фразу, кожне речення “через себе”, через особисте розуміння, що у свою чергу покращує сприйняття, запам'ятовування та полегшує вивчення матеріалу.

Цікавим є прийом дискусійна *сітка Алверманна*, який доречно використовувати під час вивчення публіцистичних творів у старших класах. Протягом 1–3-ох хвилин учні записують у дві колонки аргументи “за” та “проти”, після чого обговорюють у парах написане. Потім учні діляться на групи за поглядами і кожна з утворених груп відстоює свою думку. Відбувається диспут. Даний вид роботи цікавий тим, що кожний з учнів намагався віднайти аргументи і “за”, і “проти”; а це сприяє глибшому розумінню питання, вихованню толерантності, терпимості до переконань, що не відповідають особистим. Сітку Алверманна можна застосувати під час аналізу статті Остапа Вишні “Дещо з українознавства”. Вчитель-словесник обов'язково зазначить учням, що Остап Вишня ставив вище всіх рис у характері кожної свідомої людини глибинний патріотизм: “Я вважаю за українця не того, хто вмів добре співати “Реве та стогне” та садити гопака, і не того, в кого прізвище на “ко”, а того, хто бажає добра українському народові, хто сприяє його матеріальному і духовному розвитку. Бо ото і є справжні українці” [2, с. 167]. На цьому етапі старшокласники оформляють свої думки і міркування у такий спосіб:

ТАК

Чи справді ми малоросійські хохли?

НІ

“*Гронування*”, або “асоціативний куш”, є прийомом навчання, яка спонукає учнів думати вільно та відкрито на певну тему. Вона націлена передусім на стимулювання мислення про зв'язки між окремими поняттями. Гронування може бути використане як на стадії актуалізації, так і на стадії підбиття підсумків вивченого, як спосіб побудови нових зв'язків чи спосіб графічного зображення нових уявлень. Гронування – це стратегія, яка допомагає тому, хто пише, краще зрозуміти самого себе, свої знання, переконання щодо теми. Етапи гронування є простими і дуже добре запам'ятовуються. Слід написати центральне слово або фразу посередині аркушу паперу, на слайді, на дошці. Потім треба записувати слова та фрази, які спадають на думку, з обраної теми. Коли всі ідеї записані, установлюються (там, де це можливо) зв'язки між поняттями. Можна записати стільки ідей скільки дозволить час, або поки вони не вичерпаються. Прикладом цього прийому може слугувати така схема:

Розвиток критичного мислення на уроках української літератури у старших класах можна забезпечити багатьма стратегіями, але в даній роботі описані ті, які виявились найбільш дієвими, результативними та доступними для сприйняття учнями публіцистичних творів.

Література

1. Вишня О. Твори / О.Вишня // Зібрання творів: в 7 т. – К.: Держлітвидав України. – Т. 1: Фейлетони, гуморески, усмішки 1919–1924, 1963. – 397 с.
2. Вукіна Н. Навіщо нам, українцям, критичне мислення? // Вісник програм шкільних обмінів. – 2006. – № 26. – С. 9–10.
3. Іванова О. Побудова педагогічного процесу // Відкритий урок. – 2007. – № 3. – С. 19–29.
4. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа) // Інформаційний збірник МОН України. – 2002. – № 2. – С. 3–22.
5. Навчання в дії. Як організувати підготовку вчителів до застосування інтерактивних технологій навчання: Метод. посібник / А. Панченков, О. Пометун, Т. Ремех. – К.: АПН, 2003. – 72 с.
6. Фасоля А.М. Особистісно-зорієнтоване навчання: цілепокладання, рефлексія, оцінка // Українська мова та література. – 2004. – № 7. – С. 2–9.

УДК 811.161.2'276

ГРАБОВИЙ П.М.
(Умань)

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

У статті розглянуто особливості функціонування сучасного молодіжного сленгу на регіональному рівні, досліджено вплив екстралінгвальних чинників на лексичний склад молодіжного сленгу.

Дослідження впливу процесів, які відбуваються в суспільстві, на розвиток системи національної мови займає чільне місце в сучасній розробці питання функціонування української мови в різних сферах. Необхідність усебічного опису системи національної мови зумовлює необхідність дослідження всіх елементів мови, зокрема лексичної системи субстандарту.

Внесок у наукову розробку питання функціонування субстандартних елементів у сучасному комунікативному просторі зробили Л.О. Ставицька, Ю.Л. Мосенкіс. Привертають увагу дослідження регіональних особливостей субстандарту (Н.О. Шовгун, С.А. Мартос, Т.М. Миколенко та інші). Проте стан дослідження українського субстандарту дає змогу говорити про актуальність подальшої розробки проблеми. Вважаємо, що саме на сучасному етапі, майже після двадцяти років після того, як Україна стала незалежною, можливо провести детальний аналіз тих процесів, які відбулись у некодифікованому пласті мови, зробити висновки стосовно закономірностей функціонування сленгової лексики, динаміки розвитку молодіжного сленгу та особливостей репрезентації дійсності в ньому.

Сленгу, як і мові взагалі властива територіальна диференціація. Одним із прогресивних напрямів студій вивчення сленгу є його регіональна диференціація, особливо актуальним є дослідження